

Tartalom

A piac számos gyakorlati hiányossága: a piac öngerjesztő folyamatai, rövid távú szemlélete, a túlzott kockázattvállalás, etikai gondok, növekvő társadalmi egyenlőtlenségek, környezeti problémák, az erőforrások pazarlása, stb...

Megjegyzés

18 oldal, 4900 szó. Széleskörűen és érthetően összefoglalja, mi a gond a piaccal a gyakorlat szempontjából. Lásd még hozzá 'A piac elvi korlátai' és 'A piac előnyei' témákat is, hogy objektív mérleget tudjunk vonni a piacról.

A piac gyakorlati hiányosságai

(Azonosító: 087; Változat: 01)

Pozíció a műben

Előszó

A világ működése

Bevezetés

Elvek

Alapok

Élet

Elme

Ember

Társadalom

Csoportok

Politika

A gazdaság elmélete

Versengés és együttműködés

Racionalitás és önzés

Iparizált világunk

Tulajdon

Preferenciák és hasznosság

A piac alapjai

A piac előnyei

A piac elvi korlátai

A piac gyakorlati hiányosságai

Ár és érték

Specializáció és standardizáció

Gazdaságpolitika, makroökonómia

Közgazdaságtan

Pénz és hitel

Értékteremtés

A gazdaság gyakorlata

Kultúra

Etika

Egység

Program

Az ember élete

1. Előzetes megjegyzések.....	2	—
2. Tervezetlenség, kaotikusság, vakrepülés.....	2	
3. Amiket nem lehet (teljesen) a piacra bízni	3	1
4. Öngerjesztő folyamatok	4	
5. Anyagi fókusz	5	—
6. Versenynyomás	8	
7. Rövid távú szemlélet	8	2
8. Túlzott kockázatvállalás	9	
9. Etikai problémák	13	—
10. Egyenlőtlenségek, feszültségek	13	
11. További társadalmi problémák.....	16	
12. Környezeti problémák, az erőforrások pazarlása	19	3

1. Előzetes megjegyzések

Jelen témában a piac gyakorlati hiányosságait részletezem. Ahhoz, hogy teljes képet kaphassunk a piac előnyeiről és hátrányairól, objektív mérleget tudjunk vonni róla, érdemes elolvasni ‘A piac elvi korlátai’ és ‘A piac előnyei’ témákat is.

Lásd továbbá a globalizáció előnyeit és hátrányait a ‘Globalizáció’ témában. Ezek részben párhuzamba állíthatók a piac előnyeivel-hátrányaival, másrészt pedig a globalizáció nem kis részben együtt jár a piaci rendszer terjedésével, bővülésével.

Lássuk tehát a piac gyakorlati hiányosságait:

2. Tervezetlenség, kaotikusság, vakrepülés

A piac előnyei között említettem annak decentralizáltságát, melynek révén a piac hatékonyan dolgozza fel a helyi információkat, illetve nincs szüksége központi bürokráciára, mely gyakran nehézkes, drága és korrup. A decentralizáltságnak azonban megvannak a hátulütői is, konkrétan az, hogy **nincs tervezés és irányítás**, a rendszer mintegy vakrepülésben van.

A gyakorlatban ugyanis a piac nem működik olyan szépen, mint elméletben, a valóságban nem az van, hogy beáll a piaci egyensúly, és onnantól kezdve minden mozdulatlan: **sokféle ellenőrizetlen és gyakran öngerjesztő folyamat** zilálja szét a képet.

Az öngerjesztő folyamatokról lásd alább. Rajtuk kívül itt lehet említeni, hogy a mai gazdaság két alapvető tendenciája, **a termelékenység növekedése** (mely elsősorban az egyre fejlettebb gépeknek köszönhető), és **a globalizáció folyamata is javarészt tervezetlen, irányítatlan**. Lásd továbbá a ‘Globális problémák’ témában az emberiség sodródásáról mondottakat; illetve a környezeti problémákkal kapcsolatban itt alább leírtakat.

3. Amiket nem lehet (teljesen) a piacra bízni

Mik ezek? Először is, az **alapvető szükségletek kielégítése**; például a vízellátás, vagy ha olyan kevés alapvető fogyasztási cikk áll rendelkezésre, hogy jegyrendszert kell bevezetni. Ilyenek aztán a különböző **stratégiai ágazatok** is, például az oktatás, illetve a **kultúra**.

Ezen **területeken ugyanis nagy bajok történhetnek**, ha a piac valamiért rosszul működik; valamint **a piac hajlamos arra, hogy lefölözze a lehetőségeket**, kiválogassa magának a profitábilis ügyfeleket, területeket, a többivel meg ne törődjön.

Ez nem jelenti azt, hogy **a piac ne vállalhatna** akár számottevő **szerepet** is ezeken a területeken – viszont itt különösen tudatában kell lenni, hogy a piac csődöt mondhat, tanácsos az állam részéről nagyobb figyelemmel lenni, erősebben szabályozni és jelen lenni.

Megemlíthető aztán, hogy **az embereket időnként meg kell védeni saját maguktól**. Ha a piacon bármit, például kábítószert is megvehetnének, az nem lenne jó nekik; de hasonló lehet a helyzet a kevésbé veszedelmes cikkeket illetően is: például az sem ördögtől való, hogy a cigarettához drágábban lehessen hozzájutni, mint annak piaci ára volna. Továbbá, kötelezni is lehet a fogyasztásra, mondjuk, hogy az emberek kötelező legyen egészségügyi-és nyugdíjbiztosítást kötniük.

Lásd továbbá ‘A piac elvi korlátai’ témában, hogy bizonyos alapvető előfeltételek nem teljesülése milyen problémákhoz vezet a piac működésében.

4. Öngerjesztő folyamatok

Melyek aláássák a piac működőképességét:

1) A sikeres cégek egyre nagyobbakká válnak

Miközben felvásárolják, kiszorítják a többit – így a verseny mintegy felszámolja önmagát.

Lásd ehhez ‘A piac elvi korlátai’ témában a piaci koncentrációt.

(@@@A versengő vállalatok méretének növekedése, számának csökkenése esetleg azáltal is végbemehet, hogy a vállalatok a verseny nyomásának kitéve, illetve a nagyobb profitabilitás céljából adásvétel nélkül összeolvadnak. Nem tudom azonban biztosan, van-e ilyen, illetve mennyire jellemző. Valaki tud erről?)

2) Nyomás a fogyasztói bázison

A piacgazdaságnak, fogyasztói társadalomnak szüksége van a fizetőképes fogyasztóra, arra, hogy el tudja adni, amit megtermel. **Nem szentírás** azonban, **hogy mindig meglesz a szükséges vásárlóerő.**

Elsősorban azért, mert a vállalatok törekszenek a **költségcsökkentésre**, különösen piaci körülmények között, ahol gyakran erős a verseny. Ennek egyik módja a bérek csökkentése – következésképp azonban **csökken a vásárlóerő** is – mire fel a vállalatok kénytelenek olcsóbban kínálni a termékeiket – ami további költségcsökkentésért kiált. Ez tehát egy **ördögi kör.**

A **gépesítés**, az emberi munkának egyre hatékonyabb gépekkel történő helyettesítése nem kevésbé problémás: azzal, hogy egyre kevesebb munkáskezet kell megfizetni, **megint csak csökken a vásárlóerő.** Lásd ehhez a termelékenység növekedéséről írtakat az ‘Iparizált világunk’ témában.

Lásd továbbá a ‘Globalizáció’ témában a **termelés külföldre telepítését**, hogy a drága munkaerőt olcsóbbal helyettesítsék. Lásd még alább a **hitelfelvételi lehetőséget** is, amivel ideig-óráig fenntartható a kereslet akkor is, amikor az embereknek már nincs pénzük – bár nem következmények nélkül.

Bár sok jele egyelőre nem mutatkozik, egy említés talán megér, hogy **az emberek egyszer majd talán ráunnak a fogyasztásra**, a szükségtelen termékekre, és maguktól is **kevesebbet vásárolnak majd.** (Ami nem melleleg a jelenlegi pazarlás, környezeti gondok szempontjából is üdvös lenne.) Lásd ehhez ‘A boldogság forrásai’ témában az egyszerű dolgok örömét.

Végül **lásd** még az 'Egyenlőtlenség' témában, ahogy az hajlamos súlyosbodni; valamint itt alább a piac szerepét az egyenlőtlenségekben. (Az egyenlőtlenség is csökkenti ugyanis a keresletet, mert a gazdagok kisebb hányadát költik el a pénzüknek.)

3) További öngerjesztő folyamatok

- Ahogy az igények és a termelés egymást gerjesztik. (Lásd alább.)
- A tőzsdére jellemző visszacsatolások, ahogy a spekulánsokon el szokott uralkodni a lelkesedés és a pánik. ('Részvények, tőzsde, spekuláció' téma)
- Valamint, a gazdasági válságok önfenntartó jellege; illetve a gazdaságra jellemző ciklusok. ('Gazdasági válságok')

5. Anyagi fókusz

Itt társadalmi szinten lesz szó a piac anyagi fókuszáról.

Hogy egyéni szinten mit lehet elmondani ezzel kapcsolatban, mit jelent a piac emberének anyagi fókusza, arról az 'Ember, társadalom és család a modern világban' témában lehet olvasni. **Lásd** továbbá a birtoklási vágyat a 'Forma, öntudat, motivációk és érzelmek' témában.

1) Az anyagi igények favorizálása

A piaci rendszer érdeke egyfelől, hogy az árukat megvegyék, másfelől, hogy megtermeljék.

Ehhez elsősorban a **dolgozókat** kell célba venni, azért, mert ők adják egyfelől a fogyasztói bázist, másfelől pedig a termeléshez szükséges munkát is: őket kell rávenni, hogy **fogyasszanak és dolgozzanak.**

Hogyan lehet ezt megtenni? Az anyagi igények favorizálásával, két értelemben is: egyik oldalról, hogy **az emberek akarják a nekik kínált termékeket**; másik oldalról, hogy akarják a munkájukért cserébe **kínált pénzt**. (Nyilván a kettő összefügg, de pénzt nemcsak vásárlás céljából akarhat valaki.) **Az anyagi igények tehát a rendszer motorja**, a rendszer széleskörűen favorizálja őket.

Hogyan „favorizálja” a rendszer az anyagi igényeket?
Először is a rendszert áthatja a **materializmus, az anyagi szemlélet**: az anyag, a dolgok, az árucikkek, a pénz áll a gondolkozás középpontjában. Másodsor a rendszer **gerjeszti az anyagi igényeket**, ahogy mindjárt látni fogjuk.

Harmadsor a rendszer **a sikert is az anyagiakban láttatja**: legyen az a pénz, vagy amit venni lehet rajta, sikeres az, aki bővelkedik bennük. Azon túl tehát, hogy az emberek élvezik a termékeik birtoklását, használatát, biztonságban tudhatják magukat a pénzük révén, még sikeresnek is általuk érezhetik magukat.

Ami a dolgozók munkára való ösztönzését illeti, fentebb utaltam rá, hogy **munkaerőből újabban túl sok is van: minek akkor mégis gerjeszteni a kínálatát?** Nos azért, mert **1)** nem mindig volt így; **2)** helyileg, illetve a minőségi, professzionális munkaerőt tekintve most is szűkös tud lenni. A munkaerő ugyanis nem túl mobilis, a munkahelyek közül sem lehet akármelyiket exportálni, illetve képzett munkaerőből sincs feltétlen elég, különösen helyileg. **3)** Vásárlóerőből régebben (és ma) sincs túl sok, és a dolgozók adják a fogyasztói bázist: sokan vannak és a jövedelmük nagyobb hányadát költik fogyasztásra, mint a gazdagok, tőkésék; és **4)** a tőkének a munkaerő mindig jobb, ha olcsóbb.

A tőkésék anyagi igényei kevésbé lényegesek, mert: **1)** nem ők a fogyasztói bázis; és **2)** újabban legalábbis, a laza monetáris politika, az olcsó hitelek révén pénzből van, amennyi csak kell, valamint mobil is: oda megy, ahol szükség van rá.

2) Az igények és a termelés egymást gerjeszti

Azaz, ha magasak az igények, a kereslet, akkor nő a termelés, hiszen magas az ár. Viszont a termelői oldal is igyekszik hatással lenni az igényekre, növelni azokat, költekezésre, vásárlásra ingerelni a fogyasztókat.

A piac tehát nemcsak kiszolgálja, hanem gerjeszti is az igényeket.

Milyen eszközei vannak ennek?

○ Reklámok, marketing

Vegyük még észre, **ahogy a piac mindenkinek, minden rétegnek kínál valamit**: ha sok pénzed van, vedd meg jachtot, ha meg kevés, akkor egy képeskönyvet hajókról. Mindenki megtalálhatja tehát a pénztárcájához illő árucikket, megvan a lehetősége, hogy elköltse a pénzét.

○ A termékek, a választék, mások fogyasztásának látványa

Ahogy az ember csak körülnéz az áruházakban, vagy látja, hogy másoknak milyen menő cuccaik vannak.

○ **A munkabér (illetve a haszon) kifizetése**

Minél nagyobb ugyanis a termelés, annál többet fizetnek ki ezekből, az embereknek annál nagyobb lehetőségük nyílik a költekezésre, hogy megvegyék a termékeket. (A haszon azért zárójeles, mert nem a tőkés adják a fogyasztói bázist.) A piaci rendszer tehát úgy jutalmaz a munkáért, a teljesítményért, hogy azzal nemcsak a jutalmat kapót ösztönzi újabb teljesítményre, hanem azokat is, akiknek a termékeit ő megvásárolja.

○ **Hitelfelvételi lehetőség**

A rendszer azáltal is növeli a keresletet, hogy lehetővé teszi, hogy azok is fogyaszthassanak, akiknek még nincs is meg rá a pénzük; a jövőbeli pénzt, keresetet is elkölthetővé teszi már most.

Az eladósodás pedig növeli az ember rendszertől való függését, miáltal még jobban kell neki a munka. Lásd a függőségről írtakat az 'Ember, társadalom és család a modern világban' témában.

A **gazdaság hitelekkel történő elárasztása**, a kamatok leszorítása, a laza monetáris politika, ahogy már utaltam rá, **a gazdaságpolitikának is kedvelt eszköze**, mert ezzel egyszerűen fel lehet pörgetni mind a fogyasztást, mind a termelést. Az efféle politika azonban **nem elhanyagolható veszélyekkel is jár**. Bővebben lásd a 'Gazdaságpolitika, makroökonómia' témában.

Lásd még az 'Érdekes gazdasági jelenségek' témában a **tervezett elavulás** jelenségét, vagyis, hogy szándékosan olyan termékeket gyártanak, hogy helyettük a fogyasztók nem túl soká újat vegyenek.

Néhány fontos tanulság:

A fogyasztói társadalomban nincs olyan, hogy „elég”.

Minél többet fogyaszt, minél többet költ, minél nagyobb keresletet támaszt az ember, a rendszernek annál jobb.

Vegyük észre, hogy mekkora **kontrasztban áll ez a kapitalizmust megalapozó protestáns etikával**, amikor még a megtakarítás, a tőke felhalmozása volt a cél. (@@Ugye jól mondom, hogy „a kapitalizmust megalapozó” protestáns etika?)

A gazdaság pörgetése mindenkinek érdeke.

A termelőknek, a dolgozóknak, a fogyasztóknak, a kereskedőknek, a hitelezőknek, a kormányoknak és még a közgazdászoknak is.

Rövid távon legalábbis: hosszabb távon ugyanis nagyon is meglehet ennek a böjtje.

1

Úgy a gazdaságban, a túlpörgetés nyomán kipattanó válságok, mint az okozott környezeti problémák képében.

Egy ekkora érdekszövetséggel szemben viszont igen nehéz érdemben tenni a jövőért.

2

Lásd a 'Gazdasági válságok' témában vázolt tipikus válságforgatókönyvet; valamint itt alább a környezeti problémákról, az erőforrások pazarlásáról mondottakat.

Lásd továbbá a piac anyagi fókuszához kapcsolódóan az egyenlőtlenségekről és az elidegenedésről itt alább írtakat. valamint 'A piac előnyei' témában a teljesítményre ösztönzést, az anyagi bőséget és a választékot, melyek – ameddig nem viszik őket túlzásba – a pozitívumok között említhetők.

3

6. Versenynyomás

4

A piaci verseny több szinten érezteti a hatását: versenyeznek egymással az emberek, a munkavállalók; a vállalatok; de még az országok is, mondjuk a külföldi befektetésekért. A versenyhelyzetből fakadó nyomás egyfelől **önmagában kellemetlen**, másfelől **különbéle rossz és jó következményeket** von maga után.

5

Az egyéni szinten tapasztalható versenynyomásról, annak kellemetlenségeiről lásd az 'Ember, társadalom és család a modern világban' témában.

Ami a következményeket illeti, lásd:

6

- 'A piac előnyei' témában a már említett teljesítményre ösztönzést, valamint az alacsony árakat;
- Itt mindjárt alább a rövid távú szemléletet;
- Szintén jelen témában a fogyasztói bázison tapasztalható nyomást, ahogy a verseny költségcsökkentésre ösztönöz, miáltal visszafogják a béreket, így az elkölthető jövedelmet is; lásd aztán, még mindig itt, az etikátlan viselkedésre, szabályszegésre való ösztönzést; a túlzott kockázatvállalást; valamint a környezeti problémákat.

7

Lásd továbbá a 'Versengés és együttműködés' témában, ahogy a versengés minden területet és szintet áthat, illetve a versengés előnyeit-hátrányait.

7. Rövid távú szemlélet

8

A piacon, a versenynyomás miatt, a szereplőknek **már rövidtávon sikeresnek kell lenniük** – különben a munkavállaló helyett felvesznek valaki mást, lecserélik a menedzsert, csődbe megy a vállalat.

Nagyrészt emiatt a szereplők rövidtávra koncentrálnak, **hajlamosak elhanyagolni a hosszú távú szempontokat**, például:

- Az **egészséget**, miközben feszített tempóban dolgoznak és felvállalják a vele járó stresszt.
- Azzal, hogy rövidtávon jól mutató, **hosszabb távon azonban kétes kimenetelű üzletekbe** fognak; mint amikor egy bank kihelyezi a sok hitelt – csak éppen nem figyel eléggé a kockázatokra, arra, hogy vissza is kapja majd a pénzét.
- És itt említhető a hosszú távú **környezeti hatások** elhanyagolása, **az erőforrások pazarlása** is.

Továbbá, rövid távú szemlélete miatt **a piac nem túlzottan kedveli a csak hosszabb távon megtérülő, illetve bizonytalan megtérülésű befektetéseket**. Jó példa erre az **alapkutatások finanszírozása**, a természet alapvető jelenségeinek tanulmányozása – mert kétséges, hogy lesz-e gyakorlati haszna az ilyesmire fordított összegeknek, illetve ha lesz is, mikor. (Bár, mint tudjuk, igen nagy lehetőségek is lehetnek az efféle kutatásban, gondoljunk csak a fizikára, az atomkutatásra és az atomiparra.)

Lásd ennek kapcsán az ‘Állam’ témában annak gazdasági szerepét, bár a hasonló vállalkozások támogatása nem korlátozódik az államra: részt vállalhatnak belőle például különféle alapítványok, de egyes tőkeerős piaci cégek is.

Lásd továbbá ‘A piac elvi korlátai’ témában, hogy a piac nem veszi figyelembe a piacon jelen nem lévő igényeket, így a jövő embereinek igényeit sem; illetve a ‘Versengés és együttműködés’ témában a mostani emberek potyautaskodását a jövő emberein.

Egyébként pedig **az emberek eleve hajlamosak a rövid távú szemléletre**, arra, hogy a jelen örömeit élvezve ne törődjenek eleget a jövővel; lásd erről ‘A boldogság keresése és korlátai’ témában. Lásd aztán **a demokrácia rövid távú szemléletét** a ‘Demokrácia és diktatúra’ témában; végül pedig itt alább **az erőforrások pazarlását, a környezeti problémákat** bővebben.

8. Túlzott kockázatvállalás

Ha valaki kockázatot vállal, lemond bizonyos biztonságról, **azt a piac gyakran díjazza**. Így tesz, aki vállalkozásba fog, illetve az is, aki ahelyett, hogy most rögtön elkölné a pénzét, valamilyen formában befekteti azt. Bizonyos mértékű kockázat vállalása **normális**, nem tekinthető túlzottnak.

A gazdaságban, a piacon azonban **számos olyan tényező van, melyek túlzott mértékű kockázatvállalásra ösztönöznek**:

- **A versenynyomás illetve a rövid távú szemlélet**

Amennyiben csak kockázatos ügyletek felvállalásával lehet érvényesülni a versenyben, illetve, ha a rövid távú siker lebeg a szemeink előtt, miközben elfeledkezünk a hosszú távú kockázatoktól.

- **Korlátozott felelősség**

Ez a modern gazdaság egyik fontos intézménye. Arra jó, hogy az emberek, a **cégek tulajdonosai** merjenek vállalkozni, ne kelljen attól tartaniuk, hogy a cégük esetleges csődje miatt mindenük elúszhat.

De nemcsak a tulajdonosok felelőssége korlátozott, hanem a döntéshozóké is. A **döntéshozók** gyakran mások vagyonával játszanak, és nem számoltathatóak el teljes mértékben hibás döntéseikért. Igaz ez a vállalati vezetőkre, a politikusokra, de bizonyos értelemben a hitelfelvevőkre is, akik arról döntenek, hogy mire fordítsák a felvett hitelt – más pénzét – és ha az elúszik, annál többet nem lehet elvenni tőlük, mint amennyijük még maradt.

A felelősségük korlátozottsága mind a tulajdonosokat, mind a döntéshozókat felelőtlen kockázatvállalásra ösztönözheti.

Fentebb említettem, **amikor a bankok** rövid távon sok hitelt helyeznek ki, de **a kockázatokra nem ügyelnek eléggé**. E mögött is ott van a döntéshozók korlátozott felelőssége, felelőtlensége: miközben az üzlet megkötésének babérait gyorsan learatják, a kockázatokat már nagyrészt nem maguk viselik, hanem a vállalat.

- **Túlzott nyereségvágy**

Mely köztudottan képes elvakítani az embert a kockázatokat illetően.

- **Modern pénzügyi termékek**

Mondjuk a részvényopciók, melyek egy későbbi időpontban, adott áron érvényesíthető vételi vagy eladási jogot jelentenek.

Magyarul, ha például veszek egy eladási opciót, akkor egy év múlva jogomban áll majd valakinek eladni a részvényemet a most megállapított áron, teszem azt 100 dollárért. Vegyük észre ebben a kockázatot: most ugyanis nem lehet még tudni, hogy egy év múlva mennyi lesz a részvény piaci ára, amennyiért opció nélkül is el tudom majd adni a részvényemet. Ha az több lesz, mint 100 dollár, akkor hiába költöttem az opcióra, hiszen 100-nál drágábban is el tudom majd adni a részvényemet, egyébként is.

Mondhatjuk erre, hogy de hiszen ha csak simán megveszem a részvényt, azzal is kockázatok. Igen ám, csak hogy az opció rendszerint olcsóbb, mint a részvény, így kevés pénzzel is sokat lehet kockáztatni, könnyebb túlzott kockázatot vállalni.

Az opcióknál azonban jóval összetettebb pénzügyi termékek is vannak már.

Az modern pénzügyi termékek tehát:

- Megkönnyítik a kockázatvállalást

Nem is csak azért, mert kevesebb pénz kell hozzájuk, hanem mert ezeket adják és veszik, könnyen hozzáférhetőek.

- Nehezen felmérhető a kockázatuk

Főleg, mert összetettek.

- Elszakadtak az eredeti céltől

Merthogy a befektetések összegyűjtése helyett inkább a spekulációt szolgálják, mintegy szerencsejátékot játszanak velük az emberek.

A modern pénzügyi termékekről, derivatívokról bővebben **lásd** a 'Részvények, tőzsde, spekuláció' témában.

● Csalárdság

Olyan is van aztán, hogy csalárd módon hozzák kockázatos helyzetbe az embereket, megtévesztik őket. Ez történhet mondjuk, ha devizahitelt ajánlanak nekik, de a vele járó magas kockázatra már nem hívják fel a figyelmüket. (Bár ehhez nem kell feltétlen piac.)

● Laza monetáris politika – olcsó hitelek

A laza monetáris politika lényegében azt jelenti, hogy a jegybank, az állam olcsón osztogatja a pénzt, olcsón lehet hitelhez jutni – amit leginkább azért tesznek, hogy élénkítsék a gazdaságot. Olcsón jutnak pénzhez egyrészt a bankok, akik

éppen ezért boldog-boldogtalannak továbbadják azt, nem ügyelnek eléggé a kockázatokra. Másrészt a hitelfelvevők, a lakosság, a vállalatok és az állam is könnyelműbben bánik az olcsó pénzzel.

A monetáris politikáról, illetve arról, hogy miért közkedvelt eszköze az a gazdaságélénkítésnek, **lásd** a ‘Gazdaságpolitika, makroökonómia’ témában.

• Mentőövek

Piaci körülmények között sem ritka, hogy, elsősorban az állam, megmenti a bajba kerülteket, legyenek azok csődközeli helyzetben lévő bankok illetve nagyvállalatok, hitelesek, akik nem képesek törleszteni a tartozásaikat, vagy befektetők illetve spekulánsok, akik rossz helyre tették a pénzüket.

Teszi ezt az állam **egyfelől a rendszer érdekében**, válságkezelési céllal, nehogy összeomoljon a bankrendszer, nehogy sokan az utcára kerüljenek, stb... **Másfelől politikai célok** is vezérelhetik, hogy a megmentettek majd az adott pártra, politikusra fognak szavazni.

Ezzel természetesen az a gond, hogy **aki számíthat arra, hogy megmentik, az hajlamos felelőtlenebbül cselekedni, túlzott kockázatot vállalni.**

A mentőövekről bővebben **lásd** a ‘Gazdasági válságok’ témában.

* * *

Ahogy az elmondottakból kitűnik, a **túlzott kockázatvállalás több szinten** is jellemző: az emberekre, a menedzserekre, a vállalatokra, bankokra, de még az országokra is, veszélyes gazdaságpolitikájuk formájában.

Az, hogy egyesek túlzott kockázatokat vállalnak, természetesen akkor a legnagyobb gond, ha az kívülállókat is érint – különösen, **amikor az egész rendszert, társadalmat veszélyeztetni.** Lásd ehhez ‘A piac elvi korlátai’ témában, hogy a túl nagyra növő vállalatokat, pénzügyi intézményeket időnként súlyos közpénzeket kell megmenteni.

9. Etikai problémák

A piac problémás etikájáról a ‘Modernitás és etika’ témában lehet olvasni. 1

Többek között azt, hogy elnéző az önzéssel és a társadalmi egyenlőtlenségekkel kapcsolatban, hogy, legalábbis bizonyos keretek között, megengedi mások befolyásolhatóságának, hiszékenységének kihasználását, és hogy lemond a jóra nevelésről, a jóság erejéről, hozzájárul az etika háttérbe szorulásához. (Ugyanakkor viszont a modernitás etikája gyakorlatias is.) 2

Azon túl, hogy **a piac bizonyos kevésbé szalonképes dolgokat jóváhagy, „etikusnak minősít”, etikátlan viselkedésre, szabályszegésre is készíthet: egyrészt a versenynyomás által, ha így lehet valaki győztes, így maradhat egyáltalán versenyben; másrészt pedig ha így szerezheti meg magának, amit megkíván.** 3

Az etikátlan viselkedés lehet törvényes és törvénytelen: lehet, hogy valaki a törvényt betartva tesz méltánytalanságokat, de lehet, hogy a törvényt is megszegi. Az előbb említett erők mindkettőre rávihetnek. Továbbá, ha valaki etikátlan módon versenyelőnyre tesz szert, az **tovább fokozza a versenynyomást** a többiekén. 4

Lásd még ide kapcsolódóan a ‘Gazdaságpolitika, makroökonómia’ témában, hogy a gazdaságban, és különösen a piacgazdaságban, nem könnyű őszintének lenni: egyrészt azoknak, akik el akarnak adni valamit, másrészt pedig a gazdaságpolitikusoknak, akiknek az a feladatuk, hogy fellendítsék a gazdaságot – őszinteségükkel azonban könnyen rossz irányba befolyásolhatnák azt. 5

10. Egyenlőtlenségek, feszültségek

1) Az egyenlőtlenségekről egy külön téma szól.

Az egyik idevágó pont belőle az egyenlőtlenségek és a gazdasági hatékonyság összefüggése, hogy a szabadabb verseny rendszerint nagyobb hatékonyságot, de nagyobb egyenlőtlenséget is eredményez. 6

Miért van ez? Azért, mert a szabadabb verseny jobban ösztönöz a teljesítményre – ugyanakkor a rendszer kevésbé védi a gyengéket, a veszteseket, kevésbé egyenlíti ki az egyenlőtlenségeket. 7

Valamint: miért hatékonytalan az újraelosztás? Azért, mert az is kevésbé igyekszik, aki kap, meg az is, akitől elvesznek. Lásd aztán az idézett témában a piacszabályozás egyéb veszélyeit, köztük a növekvő bürokráciát, a súlyosbodó korrupciót és a feketepiac térnyerését; továbbá hogy változó, hogy mennyi hatékonyságot kell feláldozni az egyenlőségért, az függ az emberek mentalitásától, és egyéb körülményektől is. 8

És lásd még ugyanott az egyenlőtlenség hátrányait és előnyeit is: hogy az egyenlőtlenségek nagyrészt igazságtalanok, és feszültségekkel járnak – viszont van igazságos egyenlőtlenség

is, az egyenlőtlenségek révén több jut beruházásra, valamint ott vannak a piac általános előnyei, merthogy ezekkel, a szabad piaccal, együtt jár az egyenlőtlenség.

2) A szabad verseny nem mindenkinek egyformán jó.

A következőknek kedvez:

- A jobb pozícióban levőknek
- Erőseknek, nagyoknak

A szabad versenyben ugyanis ezek szabadon érvényesíthetik előnyüket, fölényüket. Lásd ide 'A piac elvi korlátai' témában a piaci koncentrációt.

- A versengőknek

Merthogy, ha valamiben versengünk, nemcsak az számít, hogy az adott tevékenységben mennyire vagyunk jók, hanem az is, hogy maga a versengés hogy fekszik nekünk, például mennyire toleráljuk a vele járó stresszt.

- A rövid távra koncentrálóknak.

Emlékezzünk a rövid távú szemléletnél elmondottakra, hogy a piacon már rövidtávon sikeresnek kell lenni.

Lásd továbbá az 'Ideológiák' témában a szabadság ideológiáját, ahogy a szabadságot, a szabad versenyt, különösen azok haszonélvezői, gyakran, leegyszerűsítő módon, egyoldalúan jónak állítják be; illetve, hogy egész tetszetősen meg lehet indokolni, hogy miért kell a gazdagok adóit csökkenteni, miért kell az államot leépíteni.

Valamint **lásd** 'A szabadság motívuma' témában általában a szabadság előnyeit és hátrányait.

3) A tőke szerepe az egyenlőtlenségekben

Először is, akinek a munkaerején kívül pénze is van, az az utóbbiból is hasznot lát.

Másodszor, a tőkének a haszonból való részesedése növekvőben van a munkaerőével szemben.

Miért?

- A termelékenység növekedtével **a termeléshez egyre inkább gépek kellnek**, mint munka – a gépekhez pedig pénzre, tőkére van szükség. Lásd erről az ‘Iparizált világunk’ témában. 1
- **A tőke mozgékonyabb, mint a munkaerő**, világviszonylatban is könnyen oda tud menni, ahol olcsó munkaerőt talál. 2
- A szabad piac illetve a globalizáció a nagyvállalatoknak kedvez, melyek egyszersmind tőkeintenzívebbek is a kicsiknél. 3

Hiszen kevésbé kockázatosak, a befektetők szívesebben fektetnek beléjük, illetve olcsóbban jutnak munkaerőhöz. Másrészt pedig a nagyok könnyebben ki tudják használni a nemzetközi lehetőségeket is, melyek által olcsóbban termelhetnek, többet adhatnak el, további méretgazdaságossági előnyökhöz juthatnak. 3

Itt elsősorban a működő tőke növekvő részesedéséről beszélek, mint a kölcsöntőkéről. (Előbbi az, amikor valakinek gyára, részvénye van, utóbbi, ha kölcsönadja a pénzét, berakja a bankba.) Utóbbit negatívan érinti a kamatok fentebb említett leszorítása – ami azonban nem árt a működő tőke hasznának, hiszen olcsóbban jutnak hitelhez a vállalatok. 4

4) Egyenlőtlenségek a munkán belül 4

Akik a munkaerejükből élnek, azokat sem egyformán díjazták. 5

- Az egyenlőtlenségek forrásai a munka díjazásában 5

Ezekről az ‘Ár és érték’ témában lehet olvasni. Az, hogy ki mennyit kap a munkájáért, több mindentől függ: a képességeitől; az erőfeszítése nagyságától (ami egyébként igazságos); a körülményektől, melyek hatással lehetnek a munkája eredményére; valamint attól, hogy mennyire eladható az eredmény. 5

- A munkaerő kettészakadása a termelékenység növekedése miatt 6

A termelékenység növekedésével egyre kevesebb, de egyre képzetebb munkaerőre van szükség, és ezáltal kettészakad a munkaerő, egyfelől a jól kereső **képzettekre, piacképesekre**, másfelől az elhelyezkedni is nehezen képes **képzetlenekre, piacképtelenekre**. 7

5) A globalizáció hatása 8

A globalizálódó világban a **tőke** könnyen mozdul, és ott, ahova megy, gyorsan képes beindítani a gazdaságot. **Az országok versenyeznek is érte**, és hogy magukhoz vonzzák, jelentős engedményekre is hajlandók. 8

Engedményeket tesznek először is **a dolgozók rovására**, azért, hogy olcsó, könnyen kezelhető munkaerővel tudják kiszolgálni a befektetőket – tovább romlik tehát a munkaerő helyzete.

Másodszor egyéb, a tőkének kedvező intézkedéseket hoznak, **lazítják a környezetvédelmi előírásokat, a trösztellenes szabályokat, stb...** – aminek megint csak az átlagpolgár issza meg a levét: szívhatja a füstöt, illetve a csökkenő verseny miatt nő a nagyvállalatokkal szembeni kiszolgáltatottsága.

Viszont azért azt is hozzá kell tenni, hogy **a szegényebb helyekre** beáramló tőke **munkahelyeket is teremt**, amivel hozzájárul az egyenlőtlenségek világviszonylatban vett csökkenéséhez, tömegeknek a nyomorból való kiemelkedéséhez. Ennek az önmagában örömteli tendenciának **megvan azonban az árnyoldala**: konkrétan az, hogy a munkahelyek jelentős része a fejlett országokból kerül áttelepítésre, utóbbi helyeken tehát romlik a munkaerő helyzete; illetve hogy mindez a tőke érdekében történik, az igazi nyertes tehát továbbra is az utóbbi.

Egyébként a sok külföldi tőke, annak gyors menekülése a fentiekén túl is gondokat okozhat. **Lásd** erről a ‘Gazdasági válságok’ témában.

6) Következmények: egyenlőtlenségek, feszültségek

A piac, az imént felsoroltak, gazdasági egyenlőtlenségekhez vezetnek, túlnyomórészt súlyosbítják azokat: aki jó a versengésben, aki tőkével rendelkezik, aki képzett, az jól jár, a többiek meg rosszul – ami társadalmi elégedetlenséggel, feszültségekkel jár.

Lásd ide ‘A piac előnyei’ témában, hogy a piac ugyan demokratikusnak nevezhető, a szavazás azonban forintoként történik, nem pedig fejenként, a termelés a *fizetőképes* kereslethez, nem pedig általában az emberek igényeihez igazodik.

Lásd aztán az ‘Ideológiák’ témában, hogy a szabad piac egyenlőtlenségei ellen nehezebb lázadni, részben, mert az nem igényel durva elnyomást, részben, mert a jól hangzó ‘szabadság’, annak ideológiája áll mögötte. És lásd végül a ‘Demokrácia és diktatúra’ témában a demokráciákban tapasztalható polarizációt.

11. További társadalmi problémák

1) Elidegenedés

A 'Ember, társadalom és család a modern világban' című témában lehet olvasni a piaci rendszer emberre gyakorolt hatásairól. Ezek közül egyeseknek, így az elidegenedésnek is, társadalmi vonzatai is vannak – akárcsak a modernitás családra gyakorolt hatásainak, **lásd** ugyanott.

Az ott taglaltak közül itt az alábbiakat érdemes kiemelni:

- A társadalmi normák fellazulása, a hagyományos közösségek felbomlása. Hogy az emberek hajlamosak egymásban az eszközt és a riválist látni, csökken az összetartozás érzése. (Mely utóbbinak az egyenlőtlenségek sem tesznek jót.)
- Az anyagiasság, versenynyomás és az elidegenedés lerontja a szerelem romantikáját.
- A versenynyomás, leterheltség és karrierépítés miatt kevesebb idő és energia marad a családra.
- A családok gyengébb érzelmi és anyagi kötődése, válások
- A gyereknevelés intézményesítése, egyre inkább az intézményektől várnák, hogy az nevelje meg, nevelje fel a gyereket.
- A piac hajlamos elszívni a jó tanerőt az oktatástól, mert mással jobban kereshetnek.
- A felnövekvő generációk neveltetése kívánni valót hagy maga után.
- Demográfiai problémák, kevés gyerek születik.

Megjegyzem, az itt felsorolt problémákért nem kizárólag a piac tehető felelőssé, hanem a modernitás más aspektusai is.

Lásd még ide kapcsolódóan a 'Modernitás és etika' témában az etika háttérbe szorulását a nevelésben.

2) Beszűkülés, felületesedés

A piaci rendszer ezt is elősegíti, több módon is: a mind erőteljesebb **specializáció** által, azzal, hogy az emberek a szakterületükön kívül szinte minden másban másokra vannak utalva; az emberekre nehezedő **nyomással, hogy dolgozzanak és pénzt keressenek**, minél fogva nem jut idejük másra; azzal, hogy **a rendszernek nem érdeke, hogy a fogyasztók műveltek, okosak legyenek**, csak az kell, hogy kiszámítható módon megvegyék, amit el akarnak adni nekik; valamint **az emberek, a gondolkozás elanyagiasításával**, ha az anyagiakon túli dolgok nem kapnak kellő figyelmet.

A beszűkült, felületes emberek pedig, ami a probléma **társadalmi vetületét** illeti, nem látják át a helyzetet és a problémákat, nem tudják megítélni, mi volna a jó irány, nem tudják kiválasztani a megfelelő vezetőket, illetve könnyen manipulálhatóak.

Valamint **lásd** a ‘Specializáció és standardizáció’ témában az átfogó szemlélet háttérbe szorulását.

3) A világ elsivárosodása

A piac hatása itt nem egyértelműen negatív: amellett, hogy hozzájárul a dolgok kiüresedéséhez, felületesebbé válásához, az értékek nem megfelelő ápolásához, a kulturális sokszínűség csökkenéséhez, azért sok jó dolgot is eljuttat az emberekhez, illetve a maga módján választékot is biztosít.

Miket érdemes itt megemlíteni?

- **Az anyagi fókusz**t, a pénzre és az anyagi javakra való koncentrációt
- **Az olyan tevékenységek háttérbe szorulását, melyek nem termelnek hasznot.** (A cégeknél és az embereknél.)
- **A rendszer materialista szemléletét, a lelkeség túlzott háttérbe szorulását.** (Míg az elmúlt korokban jellemzően a nagyobb hangsúly volt a lelkeségen, helyenként akár túl nagy is.)
- **A kultúra piaci értékelése**

Ami alatt azt értem, amikor a kultúrát a piacra bizzuk, az mondjuk, hogy **az alkotások, alkotók értéke annyi, amennyit a piacon adnak értük.** Erről, az efféle hozzáállás előnyeiről és hátrányairól az ‘Ár és érték’ témában lehet részletesebben olvasni, itt csak néhány pontot emelek ki:

- **A piaci ár torzítottsága;** például, hogy az csak azoknak az igényeit tükrözi, akik adott időben jelen vannak a piacon; illetve, hogy az emberek választását több minden, különösen a marketing nagyban befolyásolja. Olyan alkotásoknak is lehet haszna, értéke, melyekre adott pillanatban nincs kereslet.
- **A piac nem törekszik rá, hogy művelje a népet,** azt adja, amit keresnek, illetve a saját érdekei szerint próbálja befolyásolni a keresletet.
- **A kultúra ápolását nem érdemes teljes a piacra bízni.**
- **Az eredetiség és a műgond igényének visszaszorulása**

Főleg, mert a marketing a bővít is eladja, de például azért is, mert a nyereségesség érdekében olcsón és gyorsan kell dolgozni. Lásd erről az ‘Érdekes kulturális jelenségek’ témában.

- **A technika felértékelődése a tartalommal, beleérzéssel, szívvvel szemben**

Magyarul, hogy újabbat többet számít, hogy adott alkotás, például egy film, technikailag mennyire jól van megcsinálva, hogy néz ki, szemben azzal, hogy miről szól, mi van benne. A technika felértékelődéséről lásd az ‘Iparizált világunk’ témában.

- **Ahogy a globalizáció csökkenti a kulturális sokszínűséget**

Meg ami a piacot közelebbről illeti, ahogyan a világ legkülönbözőbb részein ugyanazokat a termékeket lehet kapni.

Amellett, hogy a piacnak a negatívumai mellett pozitív vonásai is vannak az ügyben, **nem is a piac felel egyedül az elsivárosodásért:** szerepet játszik még benne például a racionalitás és a tudomány térnyerése, azok materializmusa, a világ iparizáltsága és a globalizáció is.

4) A tehetségek eltérítése

A jobban fizető, ám a társadalom számára nem ritkán kevésbé hasznos iparágak által – ami még egy, a társadalomra nézve kedvezőtlen hatása a piacnak. Lásd például fentebb, hogy a piac elszívja a jó tanerőt az oktatástól.

Mielőtt azonban még túlságosan borús képet festenek a piacról illetve általában a mai világról, **lásd** azt is, amit korunk védelmében írok az ‘Egy jobb világ’ témában.

12. Környezeti problémák, az erőforrások pazarlása

Illetve az ebből fakadó nyersanyag gondok, például, hogy nem túl sokára elfogy az olaj.

A piacon semmi nem akadályozza, hogy az éppen aktuális generáció a sajátjának tekintse a Föld összes kincseit, a saját érdekében akár mindent azonnal kiaknázzon, feléljen, élnetlenné tegye a környezetet az eljövendő generációk illetve a Föld többi lakója számára.

Ez a rendszer súlyos hiányossága.

A piac számos, a fentiekben bemutatott sajátossága hozzájárul ehhez:

- A tervezetlenség, vakrepülés, az emberiség sodródása
- Az, ahogy az igények és a termelés egymást gerjesztik
- A versenynyomás

Például azáltal, hogy a környezetvédelmi szempontokat feláldozzák a költségcsökkentés, a nyereségesség oltárán. (És itt azért ne hagyjuk ki a nyereségvágyat se.)

- A piac etikai problémái

Hogy az emberek igazolva láthatják kártékony viselkedésüket, illetve a piac ilyenekre készítheti őket.

- A rövid távú szemlélet

Miáltal nem törődünk eleget a jövővel.

Azonkívül **a globalizációnak is megvannak a maga negatív környezeti hatásai**, gondoljuk csak az áruk és az emberek felesleges utaztatására, vagy az országok fent említett versengésére a tőkéért, melynek során lazítják a környezetvédelmi előírásokat.

Lásd végül a ‘Globális problémák’ témát, illetve abban, hogy sokaknak érdeke fűződik a környezetromboló technológiákhoz, eljárásokhoz, illetve mindenkinek, amennyiben arról van szó, hogy a környezetet védjük, vagy a gazdaság menjen.

A könyvhöz szponzort és kiadót keresek. Ha van ötleted, szólj.

Klikkelhető linkek (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

[Kérdőív](#) – [Fórum](#) – [Email](#)

Valamint, ha tetszett, oszd meg ezt a témát a Facebook-on.

Klikk a gombra (Word-ben a Ctrl-t nyomni közben):

